

نور کے پر دی

ناشری : نور کے پر دی

مدبری : محمد امین

۱۸ نیشان ۱۳۲۹

۲۱

صافی ۱۴

عثمانلیجه نك

یازیسی ، لغتی ، قواعدی ، ادبیاتی

امیر

« باشی ۲ نجی بیلک ۱۲ نجی سایسند »

لسانمرك املاسی كندیسندن آینه جقدر. تعامل، استقراء، ویا فلان مملكتك،
 فلان قسم یازیجیلرك اصولی، فلان تاریخده طوتولان مسلك کیبی شیر املایه
 اصلا حجت اولمز. ذاتاً یزده مطرد اوله رق بونلرك بیریده یوقدر. عثمانلیلنك
 ابتداسندن بوزمانه قدر ادیبلرك، مؤلفلرك اثرلریله مشغول اولانلرجه بوخصوص
 بدیهیدر. سلطان ولد، عاشق پاشا کیبی ایلک تورکجه شعر یازانلرله ینه اوزمانلرده
 اکثریادینی، بعضاده تاریخی اثرلرك هپسند صائت ممکن مرتبه آزقوللانیلمش،
 همان هپسندده حرکه قونولشدر. (قوج، باش، کوز) کلهلرنده اولان صائتلر
 اکثریا قوللانیلمشده مطرد دکلدر. بعضاً حذف اولوندینی ده وارد. (قوش،
 قیز، اوج، بش، دیش) کلهلرنده کی صائتلر یرینه اکثریا حرکه قونمش،
 بعضاده صائت یازیلمشدر. وزنده مد اقتضا ایدنجه اکثریا یازیلمشدر. حاصلی اصلا
 اطراد یوقدر. احمد پاشا، نجاتی زمانلرنده یازیلان منظوم، مشور اثرلرده
 بالنسبه صائت بیر آز دها استعمال اولنمشده ینه اولکیلر کییدر. فقط بودورده
 حرکه لی تورکجه اثرلر آزالمشدر. طوقوز یوز اورتلرینه طوغرو صائتلر دها
 چوغالیر. بیر درجه یه قدر بیر جوق کله فقط لسان مقتضاسی دوشونوله بهرک
 ثابت شکل آلیر. بودورده عبادته عائد اثرلرله، غزنا مناقبلرندن ماعدا تورکجه
 اثرلردن حرکه قالقار. بیک ایکی یوز ابتدالردن زمانمزه کلنجه یه قدر لسانم
 دوشونولمکده، قواعدلر یازیلمقده، هرکس کندی فکرینجه بیرنوع املایه تابع
 اولمقده در. فقط ینه اطراد یوقدر. حالا اعتراف ایدرم که شو یازیلرك املاسندده
 اطراد یوقدر. چونکه قناعتم وجهله یازه بیلمک ایچین اولاً مطبعه حروفاتنه
 یکیدن بعض شکلی حرفلر علاوه سی لازمدر. صوکرده هرکونکی معامله مزنی
 قانع اولمه دیغمز املا ایله یازمغه مجبور اولدیغمزدن یازارکن اولاً کندیمزد دقت

ایتمه من اقتضا ایده جک . او قویانلرده بیر پارچه کوچلک چکه جکار . حال بوکه
بومقاله بیر مطالعه دن عبارت اولمغله ان شاء الله نه وقت ایشه باشلارسه ق او وقت
هم بیر طرفدن بو علملری یورده تفرقه ایدرز ، همده او علملرک مقتضاسی
اولان قاعده لر اوزرینه یازی یازارز .

بیزم املا مزى یوقاریده لغتجی ایچون لزوم کوردیکمز شرطلری حاز اولان
ذاتلر یازمه لیدر لر . یعنی عثمانلی دیلنک ابتداسندن بوزمانه قدر اولان دورلرینه
عائد خایلی اثرلر او قومش اوله لی . مشهور تورک اویمقلری دیل لرینی ده بیلمه لی .
یک اسکی تورکجه اثرلرله ، خصوصاً اسکی تورک لغت کتابلرینی تتبع ایتمش
بولونمه لی . سوکرده عربجه نی ، عجمجه نی ا کلامه لی . هله مشهور اوروپا لسانلرندن
بیرینه ده منتسب اولورسه ، ایشته سیزه لسان علمنده بیر علامه ، بیر اختصاص صاحبی .
بودیدیکمز املا جی بالطبع هر گله نك (جواهر) ی ایله (لواحق) نی ایلك باقیشده
بیر کیمیا جی کیبی آیرر . حتی او قدر که لواحقك (مزجی) حالنه کلن لرینی ده تفریق ایدر .
بویکی بویوک تفریق حاصل اولونجه جواهرک املاسی قولایدز . یعنی مطلقاً ایکی
صامتدن عبارت اولان جوهرلرک اورتیه سنه بیر صائت کتیره جکدر . یالکیزاسکیدن
بری فتحه حرکه سی دینیلن صائت جوهرلرده ، بلکه ده - سوکندن باشقه - لواحقلی
گله لرده هیچ قوللانیلمه دیغندن ، بویولده گله ده خایلی چوق اولمادیغندن (ایلك
صامتی صائت تعقیب ایتمزسه اوصامت مفتوحدر) قاعده سی قوللانیلیر . [جوهرلر
مطلقاً ایکی صامتدن عبارتدر ، دیمشك . فقط « دیمك ، یمك » کیبی بیر قاج گله
ایله « آ ، بو ، یا ، می » کیبی بیر آزده صوت ، ادات کیبی شیلر واردر که بیر
صامتیدر لر . بونلرده اصلنده ایکی صامتدر . بوراسی بوبخنک یری دکیلدز .
یالکیز شونی سویله یه لم که « سرت ، قارت ، بورج » کیبی بیر قاج چاریمه لی ،
« اجتماع ساکنین » لی گله لردن باشقه اوچ صامتی جوهر یوقدر . ذاتاً بونلرده
« مزجی » گله لردر . اصللری ایکی صامتدر . بیر آزاها ایلری کیدرسه ک دیرز که :
جواهر ، لواحق هپسی بیر صامتله بیر صائتدن حاصل اولمشدر . فضله سی
مرکبدر . فقط بو صرف لسان فلسفه سنه عائددر . املایه ، عمومه عائد لغت
کتابنه تعلق یوقدر .]

لواحقه کلنجه : بونلر آیرلمه لی . بونلرک بیر صائتی وار ، بیر صامتی وار ،
بیر صائتله بیر صامتلی ایکی حرفلیسی وار ، دها زیاده سی وار . کذلک صائتله
بیتیشنی وار ، صامتله بیتیشنی وار ، صوکی صائت و یا صامت اولانلر وار . بونلره
مطرد املا تعینی بویوک احاطه یه موقوفدر . بونلر صنف ، صنف آیرلیمیی
ایشته اوقت استقرا باشلار . فقط بودیدیکم استقرا لسانه جاهل ادبامزک اسولی
دکل ، بلکه تورکلرک تکلملرنده اولان طبیعی استقرا در .
بیر کره صائتلر دیلمزده تام سکیز عدددر که دیلمزک خاصه سیدر . بیلدیکم
دیگر دیللرده بوقدر صائت بوقدر . بونلرده :

(قوچ ، قوش ، باش ، قیز)

(کوز ، اوچ ، بش ، دیش)

کله لرینده کی (و ، و ، ا ، ی - و ، و ، فتحه ، ی) صائتلر یدر .
[شکلی حرفلی اولمه دینی ایچین دها آچیقجه تعریف ایدمه یورم . فقط مثاللردن
سسلر آ کلاشیلیر .]

ایلك دوردی قالین صائتلردر . دیگر دوردی اینجه صائتلردر . قالین
صائتلرک ایلك مثالنده کی صائت ایله اینجه مثالک ایلك صائتی آنجاق جوهرلرده
بولونور . او صد دیلمزدن خارجدر . قالدی آلتی صائت . بیر جوهره بیتیشن
لاحقه نك تلفظنده آهنگه کوره بو آلتی صائتده قوللانیلیسه شه سز املاده
اثبات اولونور . مضارع اداتک اوستنده کی صائت کیبی :

اوقور ، یازار ، آلیز .

کورور ، دوشر ، بیلیر .

بویله تام صائتلی اولانلرده مطلقا صائت اثبات ایدیلیر . ناقص اولورسه
صائت اثبات ایدلمز ، یا خود قالین ، اینجه آهنگه کوره ایکی شکلی ایله اکتفا
ایدیلیر . ماضی اداتی کیبی :

اولدی ، بولدی ، یازدی . سوردی .

کوردی . دوشدی . کزدی . بیلدی .

بوندن زیاده تفصیلات ویره میه جکم . چونکه هم شکلی حرفلر اولمه دیلمدن

طولاي مسئله آ كلاشيلمز ، همده بير چوق مثاللارله بيانآتمز مقاله لكدن
چيقار .

توركچدن غيري ككه لك املاسى حرف بختنده سويله نيلىدى . بواملا كتابى ده ايكي
تورلو يازيلهلى . برىسى املاعلماسى ايچن كه طييعى بير چوق مطالعه يى ، دليللرى ،
مثاللرى حاوى اولور . بيرى ده چوچوقلر ايچن كه اونده قاعده ايسته مز .
قيسه بيرر تعريفله هر جنس لواحقك صنف صنف مثاللريندن بير قاجى
يازيلير . (ايسته بولاحقه يى حاوى ككه لر هب بويله يازيله جقدر) دينير .
كوجوك بير رساله اولور .

هله شكلى ديكشمه ين و فقط ديلزده چوق قوللانيلن عربى ، فارسى ككه لرده
بورساليه ذيلآ يازيلير ، شكلى حر كه ايله كوستريليرسه اونك ده قيليشه سنه
آلبشير . ديلزك املاسى ، ديلزك املاسى كورولتيسى ده بىتر .

— قواعده —

حرفلر تقرر ايدوب املا تعين ايله ديكدن صوكره نوبت اسم ، فعل ، حرف
انواعيله مقصده كوره بير قاج ككه يى يان يانه ديزه رك مرامى افاده ايتك علمنه
كلير كه توركجه قواعديدر . بنم فكرمجه توركجه قواعده يازه جقسلر عربجه ايله
بيرده آوروپالسانلريندن بيرينك قواعده كتابلرني تببع ، حتى ييزده يازلمشلى ده
كوزدن كچيرديكدن و اونلردن لسانى تحقيق ، قواعدى ترتيب كيبي يوللرى
اوكره نديكدن صوكره آرتيق كندى ديلزك ايچنه طالمه لى . شبهه سزدر كه حروف
واملا بختلرينده سويله ديككم احاطه و كفايت قواعده يى ايچن ده لازمدر .

فؤاد وجودت پاشا ، شيخ وصفى مرحومارك [سعيلى مشكور اولسون]
قواعد كتابلرى تورك ، ياخود عثمانى قواعده كتابى ديكلدر . ييزم ياعمه ، اويدورمه
كتابتمزك ، ادبياتتمزك قواعديدر . بوزمان اونلره وداغ ايتك اوزره در .

ييزم قواعد كتابتمزده هر حالده عثمانى دىلى قواعديندن باشقه لسانلرك قواعدى

کورولمه یه جکدر. بلکه پک آلیشدیغمز بعضی قاعده لر بولوندورولور. بوجهت ادبامزک میلنه باغلی اولدیغندن حکم ده اولرکدر. اولر نفعلرلر ندرنده، نذرلر ندره یا باغچی قاعده قوللانیرسه طیبی قواعد جی ده طلبیه او قاعده لر ی بیلدیرر. هر حالده بیرلسانه - اولسان شیوه و املاسنجه تصرف اولونمق شرطیله، مثلا بیزه کوره تورکاشمه اولدیقدن سوکره - نه قدر یا باغچی کله کیرسه کیرسین، ضرری یوقدر. فقط بیرلسانه کیرمش اولان یا باغچی کله کندی املاسی، کندی قواعدنی، کندی معناسی تمامیه محافظه ده ثبات ایدرسه او لسان بیتر. اک اهمیتلیسی ده قواعد مسئله سیدر. لسانم زده، یعنی خلقم زک لساننده یا باغچی کله لر - هب تورکاشمه اولور. بیر جوقلری ده کتابت لسانم زده جائز کورولور. فقط حالا هپسینه بیردن مطرد بیر معامله یا به مایورز. باری عوامم زی او قومغه آلیشدیرمق، جوقلریتمیزی چابوق او قوتدورمق ایچین غزته لر کیبی عمومه لازم مطبوعات ایله مکتب کتابلرینی ممکن مرتبه آجیق عثمانلیجه یازمه لی. پک جوق مستعمل یا باغچی کله لر ده یاواش یاواش تورکاشمه قافتانی کیدیرمه لی. بو بزم پک بدیهی حقیم زدر. احتیاطک بودرجه سی قیدسز لقدر. بیرده نجر د، مفرد اولمایان یا باغچی کله لرک بیر جوغنی لغت کتابنده مجرد مش کیبی قلیشه اوله رق کو سترمه لیدر. بو صورتده قواعد کتابم زده کی باشقه لسان قواعدینک بیر خایلیسی چیقارمش اولورز. مثلا اسلاف (لاهای) کله سی جامد اوله رق قبول ایتمش. یرینه کوره (لایبالی، لاتبالی) دیمه مشدر. بیرده دیلم زده ارکک، دیشی اداتلری، ضمیرلری فلانلری یوقدر. باشقه دیلدن آلدیغمز کله لر ی قوللانیرکن ارکک ایچین مذکر، قادین ایچین مؤنث علامت لری قالدیرمالیدر. (مرقوم - ارکک و یا قادین. عقیف - ارکک و یا قادین) کیبی. حتی اسملر ده بیله بو فرقلری قالدیرمالی. داها بویله یکیلک لر لازمدر. فقط هر وقت ایلریله مکدن چکینمه لی. عالمانه، حکیمانه آغیر آدیم آتوب بیرداها کری دوئممه لی.

